

An Assessment of the Feasibility of the theft of ornamental dogs in Imami jurisprudence and Iranian criminal law

Hossein Andalib¹ | Seyyed Amir Sekhavatian²

1. Corresponding author, Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran. Email: hoseinandalib@iau.ac.ir
2. Assistant Professor, Department of Islamic Studies, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran. Email: sekhavatian@iau.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Received: 23 January 2026
Revised: 29 March 2026
Accepted: 7 April 2026
Available Online: 26 April 2026

Keywords

Theft, right of appropriation, non-harash dog, ornamental dog, criminal liability.

Abstract

The goal of the present study is to examine and analyze the feasibility of commitment of the offense of theft in ornamental dogs in Islamic jurisprudence, law and judicial precedence. The paper has been conducted using bibliometric studies and descriptive-analytical method which refers to rationales and jurisprudential-legal resources, Articles of codes and court decisions. One of the issues that has been raised in many court cases is the theft of ornamental dogs. Some judges have ruled out the crime of theft in relation to these types of dogs, citing their lack of religious property."However, some other judges, citing the application of Article 267 of the Islamic Penal Code, consider the subject of theft to be absolute property; both customarily and religiously, and since according to the custom, these types of dogs have monetary value, they consider the crime of theft committed. The parallaxes have caused different decisions as it seems necessary to examine the jurisprudential and legal basics of the issue. The main question facing the research is: What are the jurisprudential and legal foundations of the crime of theft in the case of ornamental dogs? Given that these ornamental dogs are examples of non-domesticated dogs and their buying and selling is permissible, and also that in the hadiths, a blood money is prescribed for killing these dogs, indicating an obligation on their property, as well as the right of appropriation regarding impure objects, the crime of theft can be considered conceivable regarding these dogs, and civil and criminal liability is considered to be directed at the perpetrators.

Cite this article: Andalib, H.; Sekhavatian, S.A. (2025). An Assessment of the Feasibility of the theft of ornamental dogs in Imami jurisprudence and Iranian criminal law. *Criminal Law Doctrines*, 22(30). 337-368.
<https://doi.org/10.30513/cld.2026.7632.2195>

© The Author(s). Publisher: Razavi University of Islamic Sciences.

Extended Abstract

Introduction

One of the issues in legal cases that has increased in recent years is the issue of theft or betrayal of trust regarding ornamental dogs. Some judges, citing the application of Article 267 of the Islamic Penal Code, consider the subject of theft to be “absolute property,” both customarily and religiously, and since ornamental dogs have monetary value according to the custom, they consider the crimes of theft and breach of trust to be applicable to ornamental dogs. However, some other judges believe that, considering the jurisprudential principles, the subject of theft is solely “religious property.” And since ornamental dogs are not considered property according to Islamic law, the crimes of theft and breach of trust in relation to ornamental dogs are ruled out. The origin of this disagreement among jurists and judges goes back to the differences in jurisprudential principles. Given the differences in views, which have also led to the issuance of different decisions in judicial practice, it is necessary to examine and analyze the jurisprudential and legal foundations of each of these views in order to demonstrate their compliance with jurisprudence and legal standards. The purpose of this research is to examine and analyze the possibility of commitment of the crime of theft regarding ornamental dogs in the Iranian jurisprudence, law, and judicial practice. Regarding the background of the research, the following researches have been conducted so far: Jabali-Sink and Imam (2009) in their article titled “A Reflection on the Ownership of Clubs in Imamiyyah Jurisprudence” addressed this issue from a jurisprudential perspective and concluded that the analysis of the issue indicates that the mere purchase and sale of this animal for the purpose of entertainment, recreation, and decoration, as has become very common today, is among the forbidden and invalid transactions, and the price obtained from it is illegitimate. Therefore, according to the strongest opinion, such dogs neither have monetary value nor can become property. Latif Zadeh et al. (1400) in their study entitled “Investigating the Rights of Owners of Ornamental Dogs from the Perspective of Imamiyyah Jurisprudence and Iranian Law with Emphasis on Judicial Procedure” have examined this issue and concluded that considering the customary ownership of these items, which is confirmed from the perspective of law and some jurisprudential sources, as well as the exclusive right that jurisprudence gives to the owners of these impure items, a protective approach should be considered and the effects of this protective approach (civil and criminal liability) should also be taken into account.

Both studies have looked at the issue solely from a jurisprudential perspective, and fewer legal analyses are observed. Furthermore, jurisprudential sources, texts, and evidence have not been examined and analyzed in detail. The advantage of the present study is that in addition to a detailed examination of jurisprudential evidence, it has also referred to the relevant laws and judicial opinions, examined and analyzed them, and, unlike previous studies, it has presented a new classification of dogs from a jurisprudential perspective. Therefore, this study is distinctive both in the process and in the outcome.

Method

This research was conducted using library studies and descriptive-analytical methods, and the necessary information was obtained and analyzed by referring to evidence and jurisprudential-legal texts, legal articles, and judicial opinions.

Finding

One of the issues in legal cases is the theft of ornamental dogs. Some judges, citing the "lack of religious property" of these types of dogs, rule out the crime of theft against them. However, some other judges, citing the application of Article 267 of the Islamic Penal Code, consider the subject of theft to be "absolute property," both customary and religious, and since these types of dogs have monetary value according to the custom, they consider the crime of theft against them committed. This difference in views has led to the issuance of different and conflicting opinions. Therefore, it is necessary to examine the jurisprudential and legal foundations of the issue. The main question facing the research is "What are the jurisprudential and legal foundations of the crime of theft against ornamental dogs?" The division that some jurists, lawyers and judges pay attention to is the division into four-dog groups and others. Therefore, they think that since ornamental dogs are not part of the four-dog groups, their purchase and sale is not permissible and they have no monetary value, and as a result, they conclude that the crime of theft is not committed.

Conclusion

Considering that this other division, namely the division of dogs into barking and non-barking, has been generally neglected, and ornamental dogs are examples of non-barking (domestic) dogs, and their purchase and sale is considered permissible, and also that in the narrations, blood money has been determined for killing these dogs, indicating an obligation on their monetary value, as well as the right of appropriation in the case of impure objects, the crime of theft can be considered conceivable in the case of these dogs, and civil and criminal liability can be considered towards the criminals. In Article 267 of the Islamic Penal Code, the legislator has made the realization of theft subject to the realization of the three elements of "taking away", "property" and "belonging to another". And in Article 268 of the aforementioned law, the proof of Hadd theft is subject to the existence of conditions, including, according to paragraph "A" of the aforementioned article, having a religious property. Therefore, only Ta'zir theft can be realized in the case of ornamental dogs. Given the disagreement of jurists, lawyers and judges regarding the realization or non-realization of the crime of stealing impure objects such as dogs and illegitimate property, the need to review the laws in order to provide a unified policy in this area is an inevitable necessity. Therefore, the Iranian criminal legislator should explicitly allocate a legal article to this matter in the chapter on theft in the Ta'zir book.

Author Contributions

All authors contributed equally to the conceptualization and writing of the initial draft and subsequent versions, including revised, edited, etc.

Data Access Statement

No data are available.

Acknowledgements

The authors would like to thank all those who contributed to the formation of this article.

Ethical Considerations

The authors have avoided data falsification, distortion, plagiarism, and any research misconduct.

Funding

The article has not received any financial support from government, commercial, or non-profit institutions.

Conflict of Interest

The authors declare that they have no conflict of interest.

امکان سنجی تحقق سرقت سگ‌های زینتی در فقه امامیه و حقوق کیفری ایران

حسین عندلیب^۱ | سید امیر سخاوتیان^۲

۱. نویسنده مسئول، گروه معارف اسلامی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران. رایانامه: hoseinandalib@iau.ac.ir

۲. گروه معارف اسلامی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران. رایانامه: sekhavatian@iau.ac.ir

چکیده

هدف از این پژوهش آن است که امکان تحقق و صدق عنوان بزه سرقت در خصوص سگ‌های زینتی، در فقه، حقوق و رویه قضایی ایران بررسی و تحلیل شود. این پژوهش با روش مطالعات کتابخانه‌ای و به شیوه توصیفی - تحلیلی انجام شده است که با مراجعه به ادله و متون فقهی - حقوقی، مواد قانونی و آرای قضایی اطلاعات لازم به دست آمده و تجزیه و تحلیل شده است. بنابر یافته‌ها، یکی از مسائل متبایه در پرونده‌های قضایی، سرقت سگ‌های زینتی است. برخی از قضات با استناد به «عدم مالیت شرعی» این نوع سگ‌ها، تحقق بزه سرقت درباره آن‌ها را منتفی می‌دانند. لکن برخی دیگر از قضات با استناد به اطلاق ماده ۲۶۷ قانون مجازات اسلامی، موضوع سرقت را «مطلق مال» اعم از عرفی و شرعی می‌دانند و از آنجا که در نظر عرف، این نوع سگ‌ها دارای مالیت هستند، لذا تحقق بزه سرقت را درباره آن‌ها محقق می‌شمارند. این اختلافی دیدگاه‌ها باعث صدور آرای متفاوت و متهافت شده است. از این‌رو ضروری است مبانی فقهی و حقوقی مسئله بررسی گردد. پرسش اصلی فراروی پژوهش این است که «مبانی فقهی حقوقی تحقق بزه سرقت در خصوص سگ‌های زینتی چیست؟». نتایج حاکی از آن است که با توجه به این‌که تقسیم‌بندی دیگر یعنی تقسیم کلب به هراش و غیر هراش عموماً مغفول مانده است و سگ‌های زینتی مصداق کلب غیر هراش (اهلی) هستند و خرید و فروش آن‌ها جایز شمرده است، و نیز در روایات برای کشتن این سگ‌ها دیه تعیین شده است، به دلالت التزامی بر مالیت آن‌ها دلالت می‌کند. همچنین بنابر حق اختصاص در خصوص اعیان نجس، می‌توان بزه سرقت در خصوص این سگ‌ها را قابل تصور و تحقق دانست و مسئولیت مدنی و کیفری را متوجه بزهکاران دانست.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۰۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۷/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۲۰

تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۴/۰۷/۲۲

کلیدواژه‌ها

سرقت، حق اختصاص، کلب غیر هراش، سگ زینتی، مسئولیت کیفری.

استناد: عندلیب، حسین؛ سخاوتیان، سید امیر. (۱۴۰۴). امکان سنجی تحقق سرقت سگ‌های زینتی در فقه امامیه و حقوق کیفری ایران. *آموزه‌های حقوق کیفری*، ۲۲(۳)، ۳۶۸-۳۳۷.

<https://doi.org/10.30513/cld.2026.7632.2195>

مقدمه

یکی از مسائل مبتلابه در پرونده‌های قضایی که در چند سال اخیر نیز فزونی یافته است مسئله سرقت یا خیانت در امانت در خصوص سگ‌های تزینینی است. برخی قضات با استناد به اطلاق ماده ۲۶۷ قانون مجازات اسلامی، موضوع سرقت را «مطلق مال» اعم از عرفی و شرعی می‌دانند و از آنجا که سگ‌های تزینینی در عرف مالیت دارند، بزه سرقت و خیانت در امانت را در خصوص این سگ‌ها قابل تحقق می‌دانند. لکن برخی دیگر از قضات معتقدند با توجه به مبانی فقهی، موضوع سرقت صرفاً «مال شرعی» است و از آنجا که سگ‌های تزینینی از نظر شرع مالیت ندارند، تحقق بزه‌های سرقت و خیانت در امانت در خصوص سگ‌های تزینینی منتفی است. منشأ این اختلاف نظر در بین حقوق‌دانان و قضات به اختلاف نظرها در مبانی فقهی بازمی‌گردد. با توجه به اختلاف دیدگاه‌ها که در رویه قضایی نیز باعث صدور آرای متفاوت شده است، ضروری است مبانی فقهی و حقوقی هر یک از این دیدگاه‌ها بررسی و تحلیل شود تا انطباق آن با فقه و موازین حقوقی مبرهن گردد. هدف از این پژوهش آن است که امکان تحقق و صدق عنوان بزه سرقت در خصوص سگ‌های زینتی، در فقه، حقوق و رویه قضایی ایران بررسی و تحلیل شود. پرسش اصلی پژوهش این است که: «مبانی فقهی حقوقی تحقق بزه سرقت در خصوص سگ‌های زینتی چیست؟». فرضیه پژوهش آن است که با توجه به این که سگ‌های زینتی مصداق کلب غیر هراش (اهلی) هستند و خرید و فروش آن‌ها جایز شمرده است، و نیز در روایات برای کشتن این سگ‌ها دیه تعیین گردیده است، به دلالت التزامی، بر مالیت آن‌ها دلالت می‌کند. همچنین بنابر حق اختصاص در خصوص اعیان نجس، می‌توان بزه سرقت در خصوص این سگ‌ها را قابل تصور و تحقق دانست و مسئولیت مدنی و کیفری را متوجه بزهکاران دانست.

پیشینه پژوهش: تاکنون درباره موضوع مرتبط با مقاله حاضر پژوهشی‌های زیر انجام شده است: جلی سینیکی و امام (۱۳۸۸) در مقاله خود با عنوان «تأملی بر مالیت کلاب در فقه امامیه» به این مسئله از جنبه فقهی پرداخته‌اند و معتقدند که تحلیل مسئله بیانگر آن است که صرف خرید و فروش این حیوان به قصد تفریح و تفرج و زینت، چنان‌که امروز بسیار متداول گشته است، از جمله معاملات حرام و باطل، و ثمن حاصل از آن نامشروع است. از این رو بنابر قول اقوی، این‌گونه سگ‌ها نه مالیت دارند و نه به ملکیت درمی‌آیند.

لطیف‌زاده و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش خود با عنوان «بررسی حقوق دارندگان سگ‌های تزئینی از نگاه فقه امامیه و حقوق ایران با تأکید بر رویه قضایی» به بررسی این مسئله پرداخته و نتیجه گرفته‌اند که با توجه به مالیت عرفی این اعیان که از نگاه حقوق و برخی منابع فقهی تأییدشدنی است و نیز حق اختصاصی که فقه به دارندگان این اعیان نجس می‌دهد، باید رویکرد حمایتی را لحاظ نمود و آثار این رویکرد حمایتی (مسئولیت مدنی و کیفری) را نیز بار کرد.

این دو پژوهش صرفاً از جهت فقهی به موضوع نگریسته‌اند و در آن‌ها تحلیل‌های حقوقی کمتری دیده می‌شود، همچنان‌که به صورت تفصیلی، منابع و متون و ادله فقهی بررسی و تحلیل نشده‌اند. اما مزیت پژوهش حاضر در آن است که علاوه بر بررسی تفصیلی ادله فقهی، به قوانین مرتبط با آرای قضایی نیز اشاره کرده و آن‌ها را بررسی و تحلیل نموده و برخلاف پژوهش‌های پیشین، تقسیم‌بندی جدیدی از کلاب از منظر فقه ارائه کرده است. بنابراین، هم در فرایند و هم در برآیند، این پژوهش متمایز است.

برای یافتن پاسخ مناسب به پرسش اصلی پژوهش حاضر، باید ابتدا بررسی گردد که مراد از مطلق مالیت، مال، مالیت عرفی و شرعی چیست، سپس این موضوع بررسی شود که آیا سگ زینتی مالیت دارد تا ربودن آن مشمول جرم سرقت تعزیری یا حدی گردد یا خیر. در ادامه، در ضمن سه گفتار، با استناد به منابع لغوی، فقهی و حقوقی، به این امر می‌پردازیم و در پایان نیز دیدگاه برگزیده تبیین و ارائه می‌گردد.

۱. بررسی مالیت داشتن سگ‌های تزئینی

بنابر نظر فقیهان خصوصاً امام خمینی مال چیزی است که مورد رغبت و تقاضای عقلا باشد و آنان در عوض به دست آوردنش بهایی پردازند (موسوی خمینی، ۱۴۲۱، ج ۱، ص ۳۷؛ موسوی خویی، بی‌تا، ج ۲، ص ۴۲؛ اصفهانی، ۱۴۱۹، ج ۱، ص ۱۶). سگ تزئینی از نگاه عرف و عقلا دارای مالیت است، لکن به نظر برخی از فقها، مالیت شرعی ندارد و مالیت شرعی از آن سلب شده است (گنجینه استفتائات قضایی، سؤال ۸۶۵۵). بنابراین، ربایش سگ تزئینی هرچند که میلیون‌ها تومان ارزش داشته باشد، سرقت حدی محسوب نمی‌شود و از دایره ماده ۲۶۸ قانون مجازات اسلامی خارج خواهد بود، زیرا همان‌طوری که اشاره شد، جهت تحقق سرقت حدی، علاوه بر

آن‌که عین مورد ربایش، بر اساس ماده ۲۶۷ باید دارای مالیت عرفی باشد، طبق بند «الف» ماده ۲۶۸، باید مالیت شرعی نیز داشته باشد، و حال آن‌که برخی از فقها مالیت سگ تزئینی را الغا نموده و آن را نپذیرفته‌اند، لکن سرقت از نظر قانون‌گذار موجب تعزیر خواهد بود. بنابراین در خصوص مالیت و عدم مالیت سگ‌های زینتی دو دیدگاه وجود دارد که در ادامه به بررسی آن‌ها خواهیم پرداخت.

۱-۱. عدم مالیت سگ‌های زینتی

طرف‌داران عدم مالیت سگ زینتی می‌توانند به وجوهی استناد نمایند که در ادامه بررسی می‌شود.

۱-۱-۱. عدم جواز کسب با نجس العین

غالب فقیهان بحث مالیت و فروش سگ را در مکاسب محرمه مطرح نموده‌اند، زیرا یکی از کسب‌های حرام فروش اعیان نجس است و به اتفاق فقیهان، سگ از جمله اعیان نجس است. البته فقیهان در خصوص استثنای کلاب اربعه اتفاق نظر دارند. لکن میرزای نائینی تقسیم‌بندی را به «کلب هراش» و «کلب غیر هراش» انجام داده است و معتقد است خرید و فروش کلب غیر هراش از حرمت خرید و فروش استثنا شده است (نک: نائینی، ۱۴۱۳، ج. ۱، ص. ۹).

طبق بیان میرزای نائینی، که واقعیت خارجی نیز مؤید آن است، مشهور فقیهان متأخر مالیت شرعی سگ را اختصاص به سگ شکار نداده و معتقدند علاوه بر آن، شارع مقدس از سگ خانه، مزرعه و گله نیز سلب مالیت نکرده و معامله آن‌ها را جایز دانسته است.

به خلاف فقیهان متأخر، مشهور قدما جواز بیع را منحصر به سگ شکار دانسته و معتقدند که شارع مقدس از سایر سگ‌ها سلب مالیت نموده است (نائینی، ۱۴۱۳، ج. ۱، ص. ۹). از جمله قدما شیخ طوسی است که در کتاب نهاییه، مالیت شرعی و جواز فروش سگ را اختصاص به سگ شکاری داده است (طوسی، ۱۴۰۰، ص. ۴۰۳). البته قاطبه فقیهان متأخر قائل به تعمیم شده و وجود مالیت شرعی را نسبت به کلاب اربعه پذیرفته‌اند (انصاری، ۱۴۱۵، ج. ۱، ص. ۵۲).

مستند این دیدگاه‌ها روایاتی‌اند که متیقن از برخی از آن‌ها جواز خرید و فروش سگ‌هایی است که در آن‌ها وصف صیادی به فعلیت رسیده است، و مابقی مشمول حرمت بیع می‌باشند. از جمله، روایتی است منقول از امام صادق علیه السلام که در پاسخ به سائلی که از ثمن حاصل از کلب سؤال کرده بود، فرمودند: «واعلم أنَّ أجرة الزانية وثمن الكلب سحت إلا کلب الصيد» (صدوق،

۱۳۹۰، ج. ۱، ص. ۲۵۳). روایت دیگر خبری است منقول از حضرت علی امیرالمؤمنین علیه السلام که ایشان فرموده‌اند: «لا بأس بثمان كلب الصيد» (مغربی، ۱۳۸۵، ج. ۱، ص. ۱۹). دلیل دیگر مفهوم روایتی است که ابوبصیر از امام صادق علیه السلام نقل می‌کند که امام فرمودند: «ثمان الخمر وثمان الكلب الذي لا يصطاد من السحت» (حر عاملی، ۱۴۰۹، ج. ۱۶، ص. ۲۵۲)، با این تقریر که سیاق الفاظ معصوم علیه السلام تنها جواز بیع سگ با منفعت صیادی را می‌رساند و منافع دیگر را گویی نفع نشمرده و با عباراتی صریح، بر حرمت دیگر منافع تأکید کرده است (بحرانی، ۱۴۰۵، ج. ۱۸، ص. ۸۱)، بلکه با عنایت به اخبار مستفیض موجود، ثمن سگ‌های غیر صید، با عنوان «سحت» مطرح شده است که نشانگر بطلان این معاملات است؛ و اگر فروش سگ‌های غیر صید، مجاز شمرده شود موجب تخصیص اکثر است، که تخصیص اکثر نیز مستهجن است. توضیح این که سگ‌های غیر صید دایره فراوانی از سگ‌ها را شامل می‌شود و روایات عام ناهی از خرید و فروش مطلق سگ بدون فرد باقی می‌ماند که این موجب تخصیص اکثر می‌گردد. در مقابل، احادیثی وجود دارند دال بر جواز خرید و فروش کلاب اربعه و عدم انحصار در کلب صید. اولین حدیث مرسله‌ای است که شیخ طوسی در مبسوط این گونه نقل کرده است: «فما يجوز بيعه ما كان معلماً للصيد، وروی أن كلب الماشية والحائط كذلک» (طوسی، ۱۳۸۷، ج. ۲، ص. ۱۱۶).

دومین حدیثی که دال بر صحت بیع سگ‌های مذکور می‌باشد روایتی منقول از امام صادق علیه السلام است که فرمودند: «دية الكلب الذي ليس للصيد ولا للماشية زنبيل من تراب علی القتاتل أن يعطى وعلى صاحبه أن يقبل» (صدوق، ۱۳۹۰، ج. ۴، ص. ۱۷۰). شاهد مثال در این روایت آن است که امام علیه السلام برای سگ‌های غیر از صید، از عنوان صاحب و مالک استفاده کرده است و چنین کاربردی از جانب معصوم علیه السلام حجتی است بر مالیت این کلاب، همچنان که محقق نراقی به این مورد اشاره می‌کند: اثبات صاحب برای کلاب مذکور، مثبت ملکیتی است که موجب جواز بیع و اقتنای این سگ‌هاست (نراقی، ۱۴۱۵، ج. ۱۴، ص. ۸۷). آخرین گروه از روایات دال بر جواز خرید و فروش کلاب اربعه، مجموعه احادیثی است راجع به دیات مقدری که شارع در فرض اتلاف این کلاب وضع کرده است. برای نمونه، از روایات بیشماری که در این باره وارد شده خبری است که شیخ صدوق با اسنادش از امام صادق علیه السلام نقل کرده که ایشان فرمودند: «دية كلب الماشية عشرون درهماً...؛ دية سگ محافظ گله بیست درهم

است که قاتل به صاحب سگ می‌پردازد» (صدوق، ۱۳۷۸، ص. ۵۳۴). تقریب استدلال آن‌گونه است که از کلمات موافقان استنباط می‌شود ایشان به صراحت وضع دیات معین منصوص را مستلزم تملک، جواز تصرف و معاوضه این سگ‌ها دانسته‌اند و مضافاً صحت اجاره آن‌ها را هم به عنوان مؤیدی دیگر بر نظریه خود ابراز داشتند (فاضل آبی، ۱۴۰۸، ج. ۱، ص. ۴۳۷). نتیجه این‌که، جمع روایات گروه اول و گروه دوم آن است که کلاب اربعه از نظر شرع مقدس مالیت دارند و خرید و فروش آن‌ها جایز است.

۱-۱-۲. انحصار ضمان تلف به برخی سگ‌ها

مشهور فقیهان معتقدند ضمان نسبت به غیر سگ‌های چهارگانه محقق نمی‌شود (فاضل لنکرانی، ۱۳۸۶، ص. ۳۲۷). در روایتی وارد شده است: «وَدِيَةُ كَلْبِ الْأَهْلِ قَفِيزٌ مِنْ تَرَابٍ لِأَهْلِهِ» (طوسی، ۱۴۰۷، ج. ۱۰، ص. ۳۱۰). شهید ثانی راجع به مراد از «کلب اهل» آورده است: «والمراد به ما يَتَّخِذُ لِحْرَاسَةِ أَهْلِهِ فِي الْبُؤَادِي، وَ قَدْ يَتَّخِذُهُ أَهْلُ الْحَضَرِ لَذَلِكَ» (شهید ثانی، ۱۴۱۳، ج. ۱۵، ص. ۴۹۹). برخی فقیهان معتقدند پیمانه‌ای از خاک (قفیز من تراب) کنایه از عدم ضمان است. این بیان نشان می‌دهد که قتل غیر کلاب اربعه موجب ضمان نیست (شوشتری، ۱۴۰۶، ج. ۱۱، ص. ۴۹۲). این برداشت را در ادامه نقد می‌کنیم.

در همین راستا و با اعتقاد به عدم مالیت سگ‌های زینتی، گروهی از قضات نظر به صدور قرار منع تعقیب در خصوص بزه سرقت سگ‌های زینتی دارند. برای نمونه، شعبه ۹ دادیاری دادسرای عمومی و انقلاب ناحیه ۱۵ تهران در خصوص شکایت سرقت مستوجب تعزیر یک قلاده سگ تزئینی، قرار منع تعقیب صادر کرد که متن قرار به شرح زیر است:

«در خصوص شکایت آقای ... فرزند ...، علیه آقای ... فرزند ... دایر بر: سرقت مستوجب تعزیر یک قلاده سگ تزئینی از نژاد شیواوا به ارزش چهارصد میلیون ریال، پرونده در مسیر تحقیقات قرار گرفت. با لحاظ اوراق و محتویات پرونده، اولاً بر اساس ماده ۲۶۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ سرقت عبارت است از ربودن «مال» متعلق به غیر و با توجه به این‌که تعریف «مال» در قوانین موضوعه مشخص نشده است، مستنداً به اصل ۱۶۷ قانون اساسی برای رفع ابهام باید به شرع و منابع فقهی رجوع کرد. از نظر فقهای امامیه، برای مال محسوب شدن، لازم است شیء مورد دادوستد منفعت عقلایی مشروع داشته باشد، و مطابق شرع اسلام تنها چهار نوع سگ دارای مالیت است (کلاب اربعه) که موضوع شکایت شاکی هیچ کدام

از آن موارد نیست، لذا مورد حمایت قانون‌گذار نبوده و عمل مرتکب فاقد عنصر قانونی جرم سرقت مستوجب تعزیر است. ثانیاً سگ‌های تزئینی مصداقی از مجموعه اعیان نجس هستند، به همین دلیل احکام کلی این اعیان درباره سگ‌های تزئینی نیز جاری است، بنابراین باید گفت: از نظر فقهای شیعه اعیان نجس مالیت ندارند (فیاض، ۱۴۱۵، ج ۱، ص ۶۲؛ روحانی، ۱۴۲۹، ج ۱، ص ۱۰۶؛ منتظری، ۱۴۱۵، ج ۲، ص ۱۱۶؛ عراقی، ۱۴۲۱، ص ۱۱۸) و در زمره اموال جای نمی‌گیرند و اصل راجع به انتفاع از آن‌ها حرمت است (نجفی، ۱۴۱۵، ص ۷۷؛ قمی، ۱۴۲۳، ج ۱، ص ۵۹)، و براین اصل، روایات متعددی در فقه مشهود است. با توجه به مبانی فقهی ممکن است این اعیان از نظر عقلاً مالیت (مالیت عرفی) داشته باشد، ولی فاقد امضای شارع هستند، چون منافع آن از نظر شرع حرام است، پس مالیت خود را از دست می‌دهد و هیچ یک از احکام مال مانند احکام بیع و... بر آن بار نمی‌شود (مکارم شیرازی، ۱۴۲۶، ص ۳۰).

ثالثاً در پاسخ به حقوق دانانی که معتقدند در سرقت مستوجب تعزیر مالیت شرعی ملاک در تعقیب کیفری نیست و مالیت عرفی کافی است، باید گفت که اقتباس بسیاری از مقررات حقوقی از احکام و مبانی فقهی و لزوم انطباق آن‌ها با موازین شرعی و قانون اساسی، این نکته را به ذهن متبادر می‌سازد که مالیت شرعی نیز در مالیت تلقی کردن یک مال ضروری است و مالیت شرعی در مالیت یک مال به قدری مهم تلقی شده است که در صورت فقدان این وصف، به طور کلی مالیت آن شیء نادیده گرفته شده است، به نحوی که گویی چنین شیئی اصلاً وجود ندارد و تعیین مجازات بر اساس ارزش عرفی مخالف شرع است. مضافاً آن‌که برای فهم مال باید به برخی مواد قانونی مانند ماده ۲۱۵ قانون مدنی رجوع کرد که مقرر می‌دارند: «مورد معامله باید مالیت داشته و متضمن منفعت عقلایی مشروع باشد». بنابراین، برای این‌که شیء مالیت داشته باشد باید هر دو شرط یادشده را داشته باشد و وجود مشروعیت در انتفاع، شرط لازم برای مال تلقی شدن است، لذا تنها اشیایی مال هستند که شرع نیز آن‌ها را مال به شمار آورد و اموالی که مشروع نباشند مورد حمایت قانون نیستند. به عبارت دیگر، سگ‌های تزئینی مال به شمار نمی‌آیند و تحت حمایت قانون به منظور بار نمودن اوصاف مدنی و جزایی نیستند.

رابعاً نظر اکثریت قضات محترم دادگستری شهرستان کرمان در نشست قضایی شماره ۵۷۱۷-۱۳۹۸ مورخ ۰۲-۰۷-۱۳۹۷ و همچنین اکثریت قضات محترم دادگستری شهرستان

سردشت در نشست قضایی به شماره ۵۹۶۴-۱۳۹۸ مورخ ۱۸-۰۷-۱۳۹۸ مؤید این مهم است که مطابق احکام اسلامی، سگ صرفاً در صورتی مال محسوب می‌گردد که جزء کلاب اربعه باشد و در غیر این صورت، مال محسوب نگردیده و نمی‌تواند موضوع جرم سرقت تعزیری قرار گیرد، لذا سرقت سگ‌های غیر کلاب اربعه قابل تعقیب کیفری نیست.

خامساً معاونت بهداشت دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی کشور در نظریات متعددی که در چارچوب ماده ۶۸۸ کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی (تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده) مصوب ۱۳۷۵ صادر نموده‌اند، نگهداری سگ در اماکن و معابری که محل رفت‌وآمد عموم مردم است را حتی با داشتن شناسنامه دامپزشکی نیز تهدید علیه بهداشت عمومی تشخیص داده‌اند و در مانحن‌فیه همان‌طور که گذشت، حسب اظهارات شاکی وی اقدام به نگهداری سگ ربایش شده در نمایشگاه خودروی خود که محل رفت‌وآمد عموم می‌باشد می‌نموده است.

لذا با عنایت به مطالب معنونه و با توجه به این‌که رفتار موصوف توسط شاکی فاقد عنصر قانونی جرم سرقت مستوجب تعزیر می‌باشد، توجهاً به حاکمیت اصل برائت و مستنداً به ماده ۲۶۵ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ و اصلاحات بعدی، قرار منع تعقیب متهم صادر و اعلام می‌گردد. قرار صادره به موجب بند «الف» ماده ۲۷۰ و ۲۷۱ قانون ماز الذکر ظرف مهلت ده روز از تاریخ ابلاغ به تقاضای شاکی قابل اعتراض در دادگاه کیفری دو شهرستان تهران است. چنان‌که ملاحظه می‌شود، نقطه اصلی استدلال قاضی محترم صادرکننده قرار منع تعقیب، «مالیت نداشتن شرعی» سگ‌های زینتی است و لذا با این استدلال که سگ‌های زینتی مالیت شرعی ندارند و مالیت عرفی کافی نیست، معتقد به عدم وقوع بزه شده‌اند.

همچنین قضات شعبه ۲۷ دادگاه تجدیدنظر استان تهران با این استدلال که: «سگ به عنوان حیوان نجس‌العین و مطابق احکام اسلامی در صورت مصداق سگ گله یا سگ نگهبان به عنوان مال محسوب گردیده و در غیر آن، مال محسوب نمی‌شود و در مانحن‌فیه اطلاق سگ گله یا نگهبان بر حیوان مورد ادعا قابل تردید و تشکیک می‌باشد»، بزه خیانت در امانت را در خصوص سگ زینتی محرز ندانسته و حکم به برائت مشتکی عنه داده است (دادنامه ۹۳۰۹۹۷۰۲۲۷۰۰۶۶۶ مورخ ۱۳۹۳/۵/۲۲).^۱ این استدلال‌ها در قسمت بعدی مورد نقد قرار می‌گیرند.

۱. «رأی دادگاه تجدیدنظر: در خصوص تجدیدنظرخواهی خانم غ.ف. نسبت به دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۲۱۶۸۰۰۲۴۶ مورخ ۱۳۹۳/۰۳/۳۱ که در مقام واخواهی از دادنامه شماره ۹۳۰۹۹۷۲۱۶۷۸۰۱۱۳۹ مورخ ۱۳۹۲/۱۱/۲۸ هر دو صادره از شعبه ۱۱۰۵ دادگاه عمومی

۲-۱. مالیت سگ‌های زینتی

برای مالیت سگ‌های زینتی می‌توان به وجوهی استناد کرد که در ادامه بررسی می‌شوند.

۱-۲-۱. استثنا از عدم جواز تکسب به اعیان نجس

یکی از کسب‌های حرام فروش اعیان نجس است و به اتفاق فقیهان، سگ از جمله «اعیان نجسه» است (حلبی، ۱۴۱۷، ص. ۴۳). البته باید توجه داشت از اصل عدم جواز تکسب به اعیان نجس، دو مورد استثنا شده است: یکی وجود منفعت محلله عقلایی و شرعی، دیگری برای مستحلینی که استفاده از این اموال برای آن‌ها مجاز است. در خصوص استثنای اول باید گفت یکی از مصادیق بارز آن خرید و فروش خون است که در گذشته به دلیل نبود منفعت محلله عقلایی، حرام بود، اما بعدها به سبب پیدایش منفعت محلله عقلایی جایز دانسته شد. همچنین اخیراً نیز پیوند قلب خوک شبیه‌سازی شده، از سوی چند تن از مراجع تقلید، حضرات آیات خویی، سیستانی، صافی گلپایگانی، مکارم شیرازی و علوی گرگانی، جایز دانسته شد (گنجینه استفتائات قضایی، سؤال‌های ۳۲۶۱ و ۵۲۷۷۳)، که این می‌تواند مؤید مالیت شرعی آن باشد. در خصوص سگ‌های زینتی نیز می‌توان منفعت محلله عقلایی را در نظر گرفت و علت استثنای سگ‌های چهارگانه نیز همان منفعت عقلایی آنان می‌باشد، زیرا اطلاق روایات «ثمن الکلب سحت» با روایات بیع کلب «غیر هراش» را جایز می‌داند تخصیص می‌خورد و در کلاب غیر هراش وجود نفع محلل مقصود عقلایی منشأ اصلی صحت بیع است. بنابراین هیچ دلیلی نیست که صحت فروش سگ را منحصر در گونه‌های مذکور بدانیم و مابقی سگ‌هایی که در روایات ذکری از آن‌ها نیست، هراش یا عقور بینگاریم، چنان‌که فقیهی همچون محقق سبزواری این حصر را زیر پا نهاد و فتوایی محققانه به شرح ذیل داد: «سگ‌هایی که در آن‌ها اغراض صحیحی وجود داشته که شرعاً از آن‌ها نهی نشده باشد مالیت دارند، همچون سگ‌های تعلیم‌دیده پلیس، و قاتل این سگ‌ها ملزم به پرداخت قیمت این کلاب است و به علت آن‌که در شرع انور مقدری برای این‌گونه سگ‌ها تعیین نشده

جزایی تهران، که به موجب آن، تجدیدنظرخواه به شش ماه حبس تعزیری به دلیل ارتکاب بزه خیانت در امانت نسبت به یک قلاده سگ حسب شکایت خانم الف. ک. محکوم گردیده است؛ با توجه به محتویات پرونده و ازانجایی که ماده ۶۷۴ قانون مجازات اسلامی سپردن اموال منقول یا غیرمنقول را در تحقق بزه معنونه شرط می‌داند و نظر به این‌که سگ به عنوان حیوان نجس العین و مطابق احکام اسلامی در صورت مصداق سگ گله یا سگ نگهبان به عنوان مال محسوب گردیده و در غیر آن، مال محسوب نمی‌شود و در مانحن‌فیه اطلاق سگ گله یا نگهبان بر حیوان مورد ادعا قابل تردید و تشکیک می‌باشد، این دادگاه با استناد به ماده ۲۵۷ قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری بند اول از قسمت «ب» با نقض دادنامه فوق‌الاشعار و لحاظ بند «الف» ماده ۱۷۷ قانون مذکور و رعایت اصالة البرائه اصل سی‌وهفتم قانون اساسی، رأی بر برائت تجدیدنظرخواه از بزه انتسابی را صادر و اعلام می‌نماید. رأی صادره قطعی است».

است، معیار در قیمت آن‌ها رجوع به عرف است» (سبزواری، ۱۴۲۳، ج. ۲۹، ص. ۳۷۳). امام خمینی نیز انتفاع از سگ در کشف جرائم و تفتیشات پلیسی را نفعی عقلایی و همین انتفاع را مجوز بیع می‌داند (موسوی خمینی، ۱۴۱۵، ج. ۱، ص. ۶۵). نتیجه آنچه بیان شد چنین است که به‌کارگیری این حیوان در منافعی غیر از آنچه روایات متعرضش شده‌اند، صحیح و ثمن حاصل از آن خرید و فروش به قصد ایصال به آن نفع مقصود حلال خواهد بود، چنان‌که انتفاع از سگ در غیر از عملیات پلیسی و در امداد به بلازدگان طبیعی همچون زلزله و نجات زیر آوارماندگان از واقعیاتی است که نمی‌توان نادیده گرفته شود. بنابراین، با توجه به منافع عقلایی سگ‌های زینتی که نهی و ردعی نیز از سوی شارع صورت نگرفته است می‌توان آن‌ها را از مصادیق استثنای اول تکسب به اعیان نجس دانست. مؤید این برداشت آن است که از دیدگاه برخی فقها مالیت داشتن اعیان نجس با توجه به دو عنصر مهم زمان و مکان تعیین می‌شود. برای نمونه، محقق کرکی در مسائلی نظیر حرمت بیع اعیان نجس، ملاک در جواز و عدم جواز فروش اعیان نجس را مالیت و انتفاع و عدم آن دانسته است که به نسبت زمان‌ها و مکان‌های مختلف تغییر می‌یابد (محقق کرکی، ۱۴۱۴، ج. ۴، ص. ۱۱-۱۲). این نظر مورد تأکید برخی فقیهان معاصر نیز قرار گرفته است (مکارم شیرازی، ۱۴۲۶، ص. ۲۷۰). البته چنان‌که تأکید شد، مالیت داشتن پدیده‌های نوپیدا بستگی به وجود منفعت حلال و عقلایی و عدم ردع و نهی شارع از آن منفعت دارد، که در محل بحث نیز منافع سگ‌های زینتی مورد نهی و مذمت شارع قرار نگرفته است، بنابراین بر اصل حلیت تکسب باقی می‌ماند.

۲-۲-۱. مالیت عرفی غیرمردوعه

مالیت اشیا و صدق عنوان «مال» بر آن‌ها بستگی به نظر عرف دارد. همان‌طور که برخی فقیهان همچون محقق نراقی بیان کرده‌اند، در تعریف مال، نظر عرف بر شرع مقدم است (نراقی، ۱۴۱۵، ج. ۱۴، ص. ۳۰۴). در جای خود نیز ثابت شده است که یکی از کارکردهای عرف در جریان استنباط احکام شرعی، مرجعیت عرف در تفسیر مفردات و واژه‌های متخذ در ادله و اسناد شرعی است. (عندلیب، ۱۳۹۷، ص. ۶۵). بنابراین «مال» مدنظر شارع همان چیزی است که در عرف مال محسوب می‌شود، مگر این‌که شارع از آن مالیت را سلب کرده باشد. در خصوص سگ‌های ولگرد قدر مسلم، شارع مالیت را سلب کرده، لکن درباره کلاب اربعه مالیت را پذیرفته است. اما در خصوص سگ‌های زینتی که گونه جدید از سگ محسوب می‌شوند و در زمان شارع نبوده‌اند نمی‌توان آن‌ها را تحت عنوان سگ‌های ولگرد برد، زیرا بالوجدان این سگ‌ها ولگرد نیستند. بنابراین

دلیلی بر سلب مالیت از این نوع سگ‌ها نداریم و لذا طبق اصل اولی و با توجه به این‌که در نظر عرف در قبال سگ‌های زینتی مال پرداخت می‌شود، می‌توان قائل به مالیت عرفی غیرمردوعه این نوع سگ‌ها شد.

اداره کل حقوقی قوه قضائیه نیز با عنایت به مالیت عرفی سگ‌های زینتی، در نظریه مشورتی شماره ۷/۹۴/۲۹۸۳ - ۱۳۹۴/۱۰/۲۸، مقرر داشته است: «ربودن هر مالی از جمله سگ‌های تزئینی که عرفاً مورد خرید و فروش می‌شوند و مالیت دارند، با تحقق سایر شرایط مقرر در قانون، می‌تواند از مصادیق یکی از سرقت‌های مقرر در قوانین کیفری باشد». بر همین نظر در موارد مشابه نیز تأکید کرده است (نظریه شماره ۲۵۳۲/۹۷/۷ مورخ ۲۷/۰۶/۱۳۹۸؛ نظریه شماره ۷/۸۲۷ مورخ ۱۳۸۵/۲/۱۲).

برخی حقوق دانان بر این باورند: «حرمت شرعی یا ممنوعیت قانونی داشتن اشیا، در صورتی که به لحاظ عرفی مالیت داشته باشد، مانع تحقق سرقت نیست. بنابراین، ربودن خوک، سلاح غیرمجاز، آنتن ماهواره، آلات قمار، فیلم‌های مبتذل و امثال آن‌ها سرقت محسوب می‌شود، زیرا هدف از جرم‌انگاری سرقت، در وهله نخست، حفظ نظم عمومی است (آقایی‌نیا؛ رستمی، ۱۴۰۴، ص. ۱۷۱).

این حقوق دانان به درستی و با تأکید بر فلسفه جرم‌انگاری بزه سرقت، ربودن اموال نامشروع مانند سگ و خوک را مصداق سرقت دانسته‌اند. البته به لحاظ تصریح بند «الف» ماده ۲۶۸ قانون مجازات اسلامی مبنی بر «مالیت شرعی» مال مسروقه، سرقت سگ یا خوک و اشیایی که به لحاظ شرعی نجس محسوب می‌شوند و اموال نامشروع سرقت حدی نخواهد بود (آقایی‌نیا؛ رستمی، ۱۴۰۴، ص. ۱۸۹)، بلکه مصداق سرقت تعزیری است.

همین امر در آرای برخی محاکم قضایی نیز تأیید شده است (نک: رأی صادره از شعبه ۱۰۱ دادگاه کیفری دو مشهد در پرونده ۹۶۰۹۹۸۱۲۷۷۰۰۱۸۸؛ دادنامه شعبه ۱۲۴ دادگاه کیفری دو مشهد در پرونده ۹۵۰۹۹۷۷۵۹۲۴۰۰۵۸۰؛ تصمیم شماره ۹۸۰۹۹۷۵۱۲۷۷۰۰۶۷۹ مورخ ۱۳۹۸/۰۷/۲۵ شعبه ۶۰۸ بازپرسی دادرسی عمومی و انقلاب مشهد).

برای نمونه در دادنامه صادره از شعبه ۱۰۲ دادگاه کیفری دو شهرستان قرچک، با این استدلال که «در شرع مقدس اسلام، سگ در شرایطی از قبیل نگهبانی و یا کار مالیت دارد و حیوان با وصف سگ تزئینی مالیت شرعی نداشته، لذا ربودن آن نیز موجب تحقق بزه مذکور نمی‌شود»، رأی به برائت سارق داده است. لکن این دادنامه مورد تجدیدنظرخواهی قرار گرفت و قضات

شعبه ۸۱ دادگاه تجدیدنظر استان تهران ضمن نقض دادنامه، رأی به محکومیت مشتکی عنه دادند (https://www.vakileirani.ir/16591).

رأی قضات دادگاه تجدیدنظر به نظر موجه می‌رسد، چراکه بر فرض هم که شرایط تحقق سرقت حدی وجود نداشته باشد، سرقت تعزیری قابل صدق است. مضافاً بر این که برای صدق عنوان مال، مالیت غیرمردوعه کافی است و لازم نیست در شریعت، تصریح به مالیت شده باشد. همین که مالیت از شیء، نفی نشده باشد کافی است.

۳-۲-۱. عدم انحصار ضمان تلف به برخی سگ‌ها

برخلاف آنچه طرف‌داران عدم مالیت سگ‌های زینتی معتقدند، ضمان تنها در کلاب اربعه نیست، زیرا ضمان در دو مورد قابل اثبات است: ۱. مالیت داشتن؛ ۲. حق اختصاص. در خصوص مالیت داشتن سگ‌های زینتی، چنان که گذشت، این نوع سگ‌ها مالیت عرفی دارند و شارع از این مالیت نهی نکرده است. این گفته که غیر از کلاب اربعه «... چون برای مسلمان ملکیت ندارد و وقتی ملکیت نداشت با تلف شدن آن ضرری متوجه مسلمان نمی‌شود (تا ضمان و جبران ضرر، معنا داشته باشد)» (فاضل لنکرانی، ۱۳۸۶، ص. ۳۲۷)، جای نقد و تأمل دارد، زیرا ضمان متوقف بر ملکیت نیست، بلکه در خصوص «حق» نیز ضمان قابل تصور است. همچنین تحقق عنوان «ضرر» بستگی به نظر عرف دارد و شرع در این باره مؤسس نیست، بلکه آنچه در نظر و داوری عرف، ضرر محسوب شود، ضررزننده ملزم به جبران خسارت است. با توجه به این که در نظر عرف، سرقت و یا عدم استرداد سگ‌های زینتی ضرر محسوب می‌شود، پس موضوع ضمان محقق و طبیعتاً حکم ضمان جاری می‌گردد.

همچنین باید توجه داشت که به باور برخی فقیهان، «حق اختصاص» برای اثبات ضمان در خصوص سگ‌های زینتی کافی است. بنابراین، در موارد ثبوت حق اختصاص هر گونه مزاحمت و کنار زدن صاحب حق و نیز تصرف در متعلق حق بدون اجازه او حرام است (هاشمی شاهرودی، ۱۴۲۶، ج. ۳، ص. ۳۳۰).

همچنین فقیهان درباره تصرف در چیزی که متعلق حق دیگری است، با الغای خصوصیت مالیت بیان کرده‌اند که تصرف جایز نیست، گرچه مال افراد نباشد و مصداق حق اختصاص باشد (جمعی از نویسندگان، ش. ۵۰، ص. ۲۱۷). برخی فقیهان همچون محقق نائینی، ضمان را به صورت مطلق ثابت دانسته است، هر چند شیء مورد نظر مالیت و ملکیت نداشته باشد

(نائینی، ۱۴۱۳، ج. ۲، ص. ۳۶۵-۳۶۶)، چون برای ثبوت ضمان، حق اختصاص صاحب نسبت به آن شیء کفایت می‌کند و برای ثبوت ضمان نیاز به ملکیت تام نیست، بلکه مرتبه پایین‌تر از ملکیت که از آن تعبیر به حق می‌شود نیز کافی است. برخی از فقیهان معاصر نیز ضمن تأکید بر حق اختصاص نسبت به سگ‌های تزئینی و تحقق عنوان سرقت نسبت به آن‌ها، چنین اقدامی را جایز ندانسته‌اند. آیت‌الله سیستانی در پاسخ به این پرسش که «چنانچه فردی اقدام به ربایش سگ زینتی نماید، بفرمایید: آیا اقدام فرد مزبور سرقت محسوب شده و قابل تعزیر می‌باشد؟» چنین مرقوم داشته‌اند: «سرقت این‌ها جایز نیست، زیرا حق اختصاص دارند. [۱۳۹۶/۵/۱۶]» (گنجینه استفتائات قضایی، سؤال ۸۶۵۶).

بنابراین حق اختصاص نیز می‌تواند یکی از مبانی ضمان در قبال سرقت و یا خیانت در امانت نسبت به سگ‌های زینتی شمرده شود. لذا انحصار ضمان در کلاب اربعه خالی از وجه است.

۱-۲-۴. تعیین دیه برای کلب اهلی

یکی دیگر از وجوهی که می‌توان برای اثبات مالیت داشتن سگ‌های زینتی به آن استناد کرد، تعیین دیه‌ای است بر اساس برخی روایات برای کلاب اهلی قرار داده شده است. در روایتی که شیخ طوسی آن را نقل کرده چنین آمده است: «وَدِيَةُ كَلْبِ الْأَهْلِ قَفِيرٌ مِنْ تَرَابٍ لِأَهْلِهِ» (طوسی، ۱۴۰۷، ج. ۱۰، ص. ۳۱۰). هرچند برخی فقیهان معتقدند پیمان‌های از خاک کنایه از عدم ضمان است، این بیان نشان می‌دهد که قتل غیر کلاب اربعه موجب ضمان نیست (شوشتی، ۱۴۰۶، ج. ۱۱، ص. ۴۹۲). اما این برداشت جای نقد دارد، زیرا همان‌طور که محقق اردبیلی و برخی دیگر از فقیهان گفته‌اند منظور از «تراب»، نوعی خاص از خاک است که قیمت دارد (محقق اردبیلی، ۱۴۰۳، ج. ۱۴، ص. ۳۵۰) و گرنه معنا نداشت امام علیه‌السلام صاحب سگ را ملزم به پذیرش این میزان از دیه نمایند و بفرمایند: «... و علی صاحبه أن یقبل» (صدوق، ۱۳۹۰، ج. ۴، ص. ۱۲۶؛ حر عاملی، ۱۴۰۹، ج. ۲۹، ص. ۲۲۷، أبواب دیات النفس، ب. ۱۹، ج. ۴). همچنین برخی فقیهان همچون محقق نراقی از واژه «صاحب» در روایت فوق چنین استنباط کرده‌اند: «وإثبات الصاحب لها مثبت للملكية الموجبة لجواز الاتخاذ» (نراقی، ۱۴۱۵، ج. ۱۴، ص. ۸۷). سخن حائز اهمیت برخی فقیهان مبنی بر این‌که یکی از مصادیق کلاب اهلی، سگی است که در خانه برای «انس با او»، نگهداری می‌کنند (حلی، ۱۴۰۷، ج. ۵، ص. ۳۹۶)، نیز مؤید همین برداشت است. در نتیجه،

سگ‌های زینتی از مصادیق کلاب اهلی دارای دیه و دارای مالیت می‌باشند، لذا بزه سرقت و خیانت در امانت در قبال آن‌ها قابل تصور و تحقق است.

۲. مالیت عرفی مورد سرقت

«مال» واژه‌ای است عربی و در لغت به آنچه تملک پذیرد (ابن منظور، ۱۴۱۴، ج. ۱۱، ص. ۶۳۶)، ارزش مبادله داشته باشد و یا در ملک کسی باشد (معین، ۱۳۶۳، ج. ۳، ص. ۳۰۷۸) اطلاق شده است. نظرات مختلفی درباره مال و مالیت، بین اهل نظر اعم از فقیهان و حقوق دانان وجود دارد که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

۱-۲. مال و مالیت از نگاه فقها و حقوق دانان

راجع به حقیقت و چستی مال و مالیت وحدت نظر میان فقیهان و حقوق دانان وجود ندارد و سه دیدگاه عمده در این رابطه از کتب فقهی می‌توان استظهار نمود.

۱-۱-۲. دیدگاه نخست: داشتن منفعت عقلایی

برخی فقیهان شرط مال بودن اشیا را داشتن منفعت عقلایی دانسته‌اند، یعنی هر چیزی که دارای منفعت مورد توجه عرف و عقلاً باشد، مال است و مالیت دارد (نجفی، ۱۳۶۷، ج. ۲۲، ص. ۳۴۳؛ انصاری، ۱۴۱۵، ج. ۴، ص. ۹؛ محقق اردبیلی، ۱۴۰۳، ج. ۸، ص. ۵۳).

۲-۱-۲. دیدگاه دوم: دخالت چند عنصر در صدق مال

عده‌ای از فقیهان صدق مال بر یک چیز را منوط به وجود دو عنصر نموده‌اند: ابتدا این‌که انسان به آن نیازمند باشد، حال چه در دنیا و چه در آخرت؛ دوم آن‌که او برای به دست آوردنش تلاش نماید (ایروانی، ۱۴۰۶، ج. ۱، ص. ۱۶۵).

۳-۱-۲. دیدگاه سوم: اعتباری بودن مالیت

برخی فقها مالیت را امر اعتباری عقلایی دانسته‌اند که منشأ آن وجود خصوصیتی در یک شیء است که موجب رغبت عقلاً برای به دست آوردن آن می‌شود (حکیم، بی‌تا، ص. ۳۲۵؛ موسوی خمینی، ۱۴۱۵، ج. ۱، ص. ۲۴۶؛ موسوی خمینی، ۱۴۲۱، ج. ۱، ص. ۳۷؛ موسوی خویی، بی‌تا، ج. ۲، ص. ۳). نتیجه این‌که از نظر فقها مالیت داشتن بستگی به وجود منفعت عقلایی در آن شیء و عدم ردع شارع از آن منفعت دارد.

حقوق دانان نیز با الهام از فقه، ویژگی‌هایی برای مال بیان کرده‌اند. مؤلف ترمینولوژی حقوق با استفاده از ملاک استعمال عرف و عقلا، در قالب بیان ویژگی‌ها، به شناسایی مفهوم مال پرداخته و نوشته است: «عناصر مال از قرار ذیل است:

۱. مال باید قابل اختصاص دادن به شخص حقیقی و یا حقوقی باشد.
۲. در صورت اختصاص به شخص، قابل نقل و انتقال باشد، پس سرقفلی که مستقلاً قابل نقل و انتقال نیست، مال نیست.
۳. دارای نفع باشد، پس ده‌شاهی زمان حاضر مال نیست.
۴. ارزش ذاتی داشته باشد، مانند کار و کارگر، تمبر پست، طلب، منافع، نه آن‌که حاکی ارزش باشد، مانند اوراق قرضه و دستور پرداخت‌ها و سهام شرکت‌ها که حاکی از اهداف مالی هستند. این عناصر عمومی مال است. برخی مال‌ها عناصر اختصاصی دارند» (جعفری لنگرودی، ۱۳۷۸، ج. ۴، ص. ۳۱۲۶).

برخی حقوق دانان نیز معتقدند که مال آن چیزی (اعم از حیوانات، گیاهان یا اشیا) است که پرداخت پول یا یک کالای با ارزش دیگر در مقابل آن، هم از نظر عرف و هم از نظر شرع، جایز شناخته شود، حتی اگر آن چیز عبارت از «زهر مار» باشد (میرمحمدصادقی، ۱۴۰۳، ص. ۲۶۴). در نتیجه، از نظر حقوق دانان، مالیت یک شیء بستگی به منفعت عقلایی، و ارزش دادوستد داشتن دارد و این‌که عرف در مقابلش پول یا مال دیگر بدهد و آن شیء قابلیت اختصاص یافتن بیابد. هرچند برخی حقوق دانان سخنی از موافقت شارع با آن منفعت نکرده‌اند، اما با توجه به دیگر سخنان حقوق دانان اسلامی، مشروعیت داشتن آن منفعت امری مسلم و واضح است. همچنین توجه به این نکته نیز لازم است که از نظر قوانین کیفری ایران، یکی از شرایط اساسی برای تحقق بزه سرقت، داشتن مالیت است. بر اساس ماده ۲۶۸ قانون مجازات اسلامی، سرقت حدی منوط به وجود شرایطی است که انتفای هر یک از آن‌ها سرقت را از وصف حدی بودن خارج می‌سازد و در زمره سرقت تعزیری قرار می‌دهد. یکی از شرایط مزبور که بند «الف» از ماده فوق مشعر به آن است، مالیت شرعی داشتن شیء مورد سرقت است. البته باید به این مهم توجه داشت که قانون‌گذار در ماده ۲۶۷ ق.م.ا. موضوع سرقت را مال قرار داده است که اطلاق آن شامل همه اموال شرعی و عرفی می‌شود، ولی در بند «الف» ماده ۲۶۸ یکی از شرایط سرقت موجب حد را مالیت شرعی شیء مورد سرقت قرار داد. بنابراین ظهور مواد

مذکور این است که ربودن مطلق مال سرقت است، ولی در صورتی موجب حد می‌شود که کالای سرقت شده شرعاً مالیت داشته باشد. همان‌گونه که موضوع خیانت در امانت نیز مطلق مال است. بنابراین حتی بر فرض که مالیت نداشتن سگ‌های تزئینی در شرع پذیرفته شود، از نظر قانون‌گذار، سرقت آن یا خیانت در امانت نسبت به آن می‌تواند موجب تعزیر باشد و گرنه بند «الف» ماده ۲۶۸ لغو خواهد بود. مضافاً به این‌که داشتن مالیت شرعی برای آن نیز چندان دور از ذهن نیست که در ادامه بررسی می‌شود.

با توجه به آنچه گذشت، می‌توان گفت اگر سگ‌های تزئینی در نزد عرف مالیت داشته باشند و شارع مقدس نیز آن را سلب و نفی نکرده باشد، سرقت آن‌ها در زمره سرقت حدی و یا تعزیری قرار دارد و با توفّر سایر شرایط مندرج در ماده ۲۶۸ قانون مجازات اسلامی، موجب قطع می‌گردد.

به نظر آنچه باید در آن تأمل و دقت شود، موارد زیر است:

یکم: تقسیم‌بندی فقها نسبت به جواز و عدم جواز خرید و فروش کلاب؛

دوم: حق اختصاص. در خصوص مطلب اول، دقت و بازخوانی سخنان شیخ انصاری و میرزای نائینی اهمیت دارد. شیخ انصاری تقسیم‌بندی سگ‌ها را بر مبنای «هراش» و «غیر هراش» بنیان نهاده و بر همین مبنا گفته است که خرید و فروش «کلب هراش» جایز نیست، لکن خرید و فروش «کلب غیر هراش» جایز است. بعد از آن انواع «کلب غیر هراش» را بیان کرده است (انصاری، ۱۴۱۵، ج ۱، ص ۵۱). میرزای نائینی نیز از عدم جواز کسب با اعیان نجس که به عنوان قاعده‌ای کلی مطرح است، مواردی را مستثنا می‌کند که سگ غیر ولگرد (غیر هراش) از جمله آن‌هاست (نائینی، ۱۴۱۳، ج ۱، ص ۹). بنابراین محقق نائینی نیز همچون شیخ انصاری، مقسم اصلی کلاب را «هراش» و «غیر هراش» می‌داند. بر این بنیان، اگر مقسم اصلی در جواز بیع، «غیر هراش» بودن کلب باشد، در این صورت می‌توان سگ‌های زینتی را نیز مصداقی از کلب «غیر هراش» دانست، زیرا به شهادت عرف و وجدان، این سگ‌ها ولگرد نیستند و تحت این عنوان قرار نمی‌گیرند. از سوی دیگر نیز انحصار کلاب «غیر هراش» به کلب ماشیه و حائط و زرع غیرموجه است، زیرا این مسئله از مسائل خارجی و واقعی است که باید اقسام آن در بیرون و حقیقت خارجی و عرفی جست‌وجو شود، که نتیجه این جست‌وجو آن است که

سگ‌های تزئینی، غیر هراش محسوب می‌شوند و کلب اهلی هم به دلیل تعیین دیه از سوی امام علیه‌السلام دارای مالیت است.

در خصوص مطلب دوم یعنی حق اختصاص نیز سخنان فقها باید بازخوانی و دقت شود. چنان‌که بیان شد، از سخنان محقق نائینی و آیت‌الله سیستانی می‌توان ضمان نسبت به سرقت یا عدم استرداد سگ‌های زینتی را استنباط کرد.

حاصل این‌که با دقت در نظرات و عبارات فقها که خرید و فروش کلب «غیر هراش» را جایز می‌دانند، و از سوی دیگر، سگ‌های تزئینی قطعاً جزء مصادیق کلب غیر هراش محسوب می‌شوند، لذا خرید و فروش آن‌ها جایز است. در نتیجه، دارنده سگ تزئینی نسبت به آن حداقل حق اختصاص پیدا می‌کند و در این صورت، کسی حق تعدی و تجاوز به حق اختصاص وی را ندارد. از این رو بزه سرقت و خیانت در امانت نسبت به این سگ‌ها قابل تصور و تحقق است و مرتکب آن مستحق تعزیر و در عداد سرقت‌های تعزیری محسوب می‌شود.

همچنین می‌توان با توجه به مباحث «مسئولیت مدنی»، ضمان سارق و خائن در امانت نسبت به سگ‌های تزئینی را به اثبات رساند، زیرا ارکان مسئولیت مدنی عبارت‌اند از: وقوع فعل زیان‌بار، تحقق ضرر و رابطه سببیت بین آن‌ها. در نظر عرف عام و خاص، سرقت و خیانت در امانت نسبت به سگ‌های تزئینی فعل زیان‌بار و سبب ورود ضرر به صاحب آن می‌باشد و رابطه سببیت نیز محرز است. از آنجاکه برای اثبات مسئولیت مدنی، حق اختصاص نیز کافی است، بنابراین می‌توان مسئولیت مدنی نسبت به سارق و خائن در امانت نسبت به سگ‌های تزئینی را ثابت دانست. در غیر این صورت، مجوز اتلاف اموال و دارایی‌های افراد جامعه به جهت عمد یا تقصیر فراهم می‌شود که این با منطق حقوقی در تضاد و ناسازگار است.

این مهم را نیز نباید از نظر دور داشت که نظم عمومی در قوی‌ترین جنبه‌اش در موضوعات کیفری تبلور می‌یابد و واکنش نشان می‌دهد و حفظ این نظم اقتضا دارد که حقوق کیفری نوعی، وابستگی به حقوق مدنی نداشته باشد و این ویژگی همان استقلال حقوق کیفری است (خدابخشی، ۱۳۹۲، ص. ۳۶۹). آثار جزایی حمایت از اعیان نجس مانند سگ‌های زینتی در مقایسه با آثار مدنی با مقبولیت بیشتری همراه است. محکومیت سرقت سگ‌های زینتی، نشان از توجه به مالیت این اعیان و معیارهای فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی و احترام به حقوق اشخاص دارد. حقوق کیفری به مفهوم اقتصادی مال توجه ویژه‌ای دارد و نه تنها ارزش اقتصادی

اشیایی مانند مواد مخدر، ماهواره، اعیان نجس را تأیید می‌کند، بلکه اساساً موضوع جرائم مالی خود را با نگاه بیرونی تعیین می‌کند نه ارزیابی درونی و ارزشی. میان مالی ذاتی و مال تبعی و سند مالی نیز تفاوت نمی‌گذارد و ارتکاب اعمال مجرمانه در تمام این موارد را یکسان می‌داند (خدابخشی، ۱۳۹۵، ص. ۴۸۱-۴۸۲). علاوه بر مالیت این اعیان، نظم عمومی جامعه برای حمایت از اشیایی که تلقی مال بر آن‌ها دشوار است، هرچند در مورد سگ‌های زینتی از نظر عرف دارای مالیت است، نیز غافل نمانده است، و تجاوز به حقوق افراد، ترویج هرج و مرج و بی‌نظمی، نقض هنجارها و ارزش‌های اساسی جامعه خود با فلسفه وضع قواعد کیفری در تعارض است (افراسیابی؛ مصطفی‌زاده، ۱۳۹۳، ص. ۲۰). به همین جهت، مقتضای تلف برخی اعیان نجس مانند گراز را جرم‌انگاری کرده است (ماده ۱۲ و ۱۸ قانون شکار و صید) تا نظم و امنیت عمومی، و البته در نظر گرفتن مسائل زیست‌محیطی و حفظ گونه‌های جانوری، خدشه دار نگردد. البته قطعاً در نوع مجازات، توجه به مالیت گاهی مدنظر قانون‌گذار قرار گرفته و شرعیت یا عدم شرعیت مالی کیفیت جرم را تغییر داده است، به گونه‌ای که وجود مالیت شرعی از شرایط اساسی در ثبوت حد برای جرم سرقت است و مالیت نداشتن شرعی از قبح عمل نمی‌کاهد، اما شدت مجازات را کاهش می‌دهد.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش، تحقق بزه سرقت سگ‌های زینتی بررسی و تحلیل شد و نتایج زیر حاصل گردید:

۱. منشأ اختلاف نظر حقوق‌دانان و قضات در خصوص تحقق بزه سرقت در سگ‌های زینتی، اختلاف نظرهای فقهی است، زیرا برخی فقیهان با تکیه بر قید «مالیت شرعی»، تحقق بزه سرقت را منکر می‌شوند و برخی دیگر از فقها بزه سرقت تعزیری را در این باره محقق می‌دانند. نظر برگزیده این پژوهش آن است که قید «مالیت شرعی» فقط در تحقق «سرقت حدی» لازم است و لذا مالیت شرعی نداشتن مانع تحقق «سرقت تعزیری» نیست.
۲. تمسک جزم‌گرایانه به عدم مالیت شرعی موجب رهایی اشخاص از قیدوبندهای اجتماعی، نظم و امنیت عمومی است. چگونه می‌توان ربودن بدون مجوز سگ فردی در معابر را اعم از این‌که با توسل به زور باشد یا نباشد، مجاز شمرد، درحالی‌که منع قانونی برای نگهداری آن نیست؟

۳. مبانی جرم‌انگاری حقوق کیفری تابعی از حقوق مدنی نیست، بلکه از اصل ضرر عمومی و صدمه سرچشمه می‌گیرد. بنابراین حمایت از همه انواع علاقه‌های مادی و اعتباری اشخاص با فلسفه حقوق کیفری سازگار است و محدودیت تنها باید در مواردی باشد که مال در هر دو حوزه مدنی و جزایی فاقد ارزش ذاتی و حمایت قانونی باشد.

۴. قانون‌گذار در ماده ۲۶۷ قانون مجازات اسلامی تحقق سرقت را منوط به تحقق سه عنصر «ربودن»، «مال» و «تعلق به غیر» نموده است، و در ماده ۲۶۸ قانون مزبور ثبوت سرقت حدی را منوط به وجود شرایطی ساخته که از جمله آن‌ها طبق بند «الف» ماده مزبور، مالیت شرعی داشتن مورد ربایش است. بنابراین تنها سرقت تعزیری در خصوص سگ‌های زینتی قابل تحقق است.

۵. طبق نظر اهل لغت، مال به چیزی گفته می‌شود که ارزش مبادله داشته باشد. طبق نظر تعداد زیادی از فقیهان از جمله محقق نراقی، امام خمینی و محقق خویی، مالیت یک امر اعتباری عقلایی است و منشأ آن وجود خصوصیتی در یک شیء است که موجب رغبت عرف جهت به دست آوردن آن می‌گردد. بنابراین بی‌تردید، سگ‌های تزئینی مالیت عرفی دارند.

۶. تقسیم‌بندی که برخی فقه‌پژوهان، حقوق‌دانان و قضات به آن توجه دارند، تقسیم‌بندی به کلاب اربعه و غیر آن است. لذا تصور می‌کنند چون سگ‌های زینتی جزء کلاب اربعه نیستند پس خرید و فروش آن‌ها جایز نیست و مالیت ندارند و از این فقدان مالیت، عدم تحقق بزه سرقت را نتیجه می‌گیرند. اما به نظر می‌رسد باید تقسیم‌بندی دیگری را مدنظر قرار داد و آن تقسیم کلاب به «هراش (ولگرد)» و «غیر هراش (اهلی)» است. با تأمل در تقسیم‌بندی فقهی کلاب، می‌توان سگ‌های تزئینی را مصداق کلب «غیر هراش» و اهلی دانست که برایشان دیه تعیین شده است و این نشان از مالیت آن دارد و لذا باید خرید و فروش آن را جایز دانست.

۷. با توجه به سخن برخی فقیهان همچون محقق نائینی، و از میان معاصران، آیت‌الله سیستانی، در خصوص سگ‌های تزئینی، «حق اختصاص» وجود دارد و همچنین مالیت عرفی و مالیت شرعی با عنایت به تعیین دیه برای کلاب اهلی. لذا بزه سرقت و خیانت در امانت (مسئولیت کیفری) درباره آن‌ها قابل تحقق است.

۸. از نظر حقوقی نیز با توجه به مبانی مسئولیت مدنی، می‌توان ضمان (مسئولیت مدنی) سارق و خائن در امانت نسبت به سگ‌های تزئینی را ثابت دانست.

۹. با توجه به اختلاف نظر فقها، حقوق دانان و قضات در خصوص تحقق یا عدم تحقق بزه سرقت اعیان نجس مانند سگ و اموال نامشروع، ضرورت بازنگری در قوانین به منظور ارائه یک سیاست واحد در این حوزه، اجتناب ناپذیر است. لذا قانون‌گذار کیفری ایران با صراحت و در فصل سرقت کتاب تعزیرات، ماده قانونی را به این امر اختصاص دهد.

ملاحظات اخلاقی

حامی مالی

نویسندگان در نگارش مقاله هیچ گونه کمک مالی مشخصی از نهادهای تأمین مالی در بخش‌های دولتی، تجاری یا غیرانتفاعی دریافت نکرده‌اند.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان در نگارش و پژوهش مقاله مشارکت یکسان داشته‌اند.

اعلامیه هوش مصنوعی مولد و فناوری‌های مبتنی بر هوش مصنوعی در فرایند نگارش

در نگارش این مقاله از هیچ هوش مصنوعی استفاده نشده است.

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله اعلام می‌کنند که در نگارش آن هیچ تعارض منافی ندارند.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان از جعل داده‌ها، تحریف، سرقت علمی و هرگونه سوءرفتار پژوهشی اجتناب کرده و اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت نموده‌اند و این موضوع مورد تأیید همه آنهاست.

بیانیه دسترسی به داده‌ها

هیچ داده‌ای در دسترس نیست.

سپاسگزاری

نویسندگان از داوران ناشناس مقاله بابت نظرات سازنده‌شان و همچنین از نشریه آموزه‌های حقوق کیفری سپاسگزاری می‌کنند.

فهرست منابع

۱. ابن منظور، محمد بن مكرم. (۱۴۱۴ق). **لسان العرب**. بيروت: دار الفكر - دار صادر.
۲. اصفهانی، محمد حسین. (۱۴۱۹ق). **حاشیه المکاسب**. بی‌جا: بی‌نا.
۳. افراسیابی، محمد اسماعیل؛ مصطفی زاده، فهیم. (۱۳۹۳ش). بررسی رویکرد ابزارگرا به حقوق کیفری ایران در پرتو قانون اساسی. **دیدگاه‌های حقوقی قضایی**، ش. ۶۸، ص. ۱۹-۴۶.
۴. آقایی‌نیا، حسین؛ رستمی، هادی. (۱۴۰۴ش). **جرایم علیه اموال و مالکیت**. تهران: بنیاد حقوقی میزان.
۵. انصاری، مرتضی. (۱۴۱۵ق). **کتاب المکاسب**. قم: مجمع الفکر الاسلامی.
۶. ایروانی، علی. (۱۴۰۶ق). **حاشیه المکاسب**. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
۷. بجنوردی، سید حسن. (۱۴۱۹ق). **القواعد الفقهیه**. قم: نشر الهادی.
۸. بحرانی، یوسف بن احمد. (۱۴۰۵ق). **الحدائق الناضرة فی أحكام العترة الطاهرة**. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۹. بستانی، فؤاد افرام. (۱۳۷۵ش). **فرهنگ ابجدی**. قم: انتشارات اسلامی.
۱۰. جلی سینکی، محمد؛ امام، سید محمد رضا. (۱۳۸۸ش). تأملی بر مالیت کلاب در فقه امامیه. **فقه و مبانی حقوق اسلامی**، ش. ۱، ص. ۶۹-۸۷.
۱۱. جعفری لنگرودی، محمد جعفر. (۱۳۷۸ش). **ترمینولوژی حقوق**. تهران: کتابخانه گنج دانش.
۱۲. جمعی از نویسندگان. (۱۳۸۶ش). **اتلاف**، قسمت اول. **مجله فقه اهل بیت (ع)**، (همراه با دائرةالمعارف فقه اسلامی). ش. ۵۰، ص. ۱۹۲-۲۲۳.
۱۳. جمعی از نویسندگان. (۱۳۸۶ش). **اتلاف**، قسمت دوم. **مجله فقه اهل بیت (ع)**، (همراه با دائرةالمعارف فقه اسلامی). ش. ۵۱، ص. ۱۸۴-۲۱۲.
۱۴. حر عاملی، محمد بن حسن. (۱۴۰۹ق). **وسائل الشیعة**. قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام.
۱۵. حسینی روحانی، سید صادق. (بی‌تا). **فقه الصادق علیه السلام**، بی‌جا: بی‌نا.
۱۶. حکیم، سید محسن. (بی‌تا). **نهج الفقاهة**. قم: انتشارات ۲۲ بهمن.
۱۷. حلبی، ابن زهره. (۱۴۱۷ق). **غنیة النزوع**. قم: مؤسسه امام صادق علیه السلام.
۱۸. حلی، ابن فهد. (۱۴۰۷ق). **المهذب البارع فی شرح المختصر النافع**. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۱۹. خدابخشی، عبدالله. (۱۳۹۲ش). **تمایز بنیادین حقوق مدنی و حقوق کیفری**. تهران: شهر دانش.
۲۰. خدابخشی، عبدالله. (۱۳۹۵ش). **حقوق دعاوی**. تهران: شرکت سهامی انتشار.
۲۱. رجایی، فاطمه؛ محقق داماد، سید مصطفی. (۱۳۹۵ش). بررسی فقهی حقوقی مالیت اعضای بدن انسان. **مجله فقه پزشکی**، ش. ۲۶ و ۲۷، ص. ۱۳۷-۱۷۳.
۲۲. روحانی، محمد صادق. (۱۴۲۹ق). **منهاج الفقاهة**. قم: انوار الهدی.
۲۳. سبزواری، محمد باقر. (۱۴۲۳ق). **کفایة الأحکام**. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۲۴. شهید ثانی، زین الدین بن علی. (۱۴۱۳ق). **مسالك الأفهام**. قم: مؤسسه المعارف الإسلامية.

۲۵. شوشتری، محمدتقی. (۱۴۰۶ق). **النجعة في شرح اللمعة**. تهران: کتابفروشی صدوق.
۲۶. صدوق، ابن بابویه، محمد بن علی. (۱۳۷۳ش). **المقنع**. قم: مؤسسة الإمام الهادي عليه السلام.
۲۷. صدوق، ابن بابویه، محمد بن علی. (۱۳۹۰ق). **من لا يحضره الفقيه**. تهران: دار الكتب الإسلامية.
۲۸. طباطبایی، سید تقی. (۱۴۱۳ق). **عمدة المطالب في التعليق على المكاسب**، قم: کتابفروشی محلاتی.
۲۹. طوسی، محمد بن حسن. (۱۴۰۰ق). **النهاية في مجرد الفقه والفتاوى**. بیروت: دار الكتب الإسلامية.
۳۰. طوسی، محمد بن حسن. (۱۴۰۷ق). **تهذيب الأحكام**. تهران: دار الكتب الإسلامية.
۳۱. طوسی، محمد بن حسن. (۱۳۸۷ق). **المبسوط في فقه الامامية**. تهران: المكتبة المرتضوية.
۳۲. طوسی، محمد بن حسن. (۱۴۰۷ق). **الخلاف**. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۳۳. عراقی، ضیاءالدین. (۱۴۲۱ق). **حاشية المكاسب**، (تقرير ابوالفضل نجم آبادی). قم: غفور.
۳۴. عندلیب، حسین. (۱۳۹۸ش). **ارتكازات عرفی در فقه و حقوق**. قم: مركز بین المللی توسعه علم، فرهنگ و عقلا نیت.
۳۵. فاضل آبی، حسن بن ابی طالب. (۱۴۰۸ق). **كشف الرموز في شرح المختصر النافع**. قم: مؤسسة النشر الإسلامي.
۳۶. فاضل لنکرانی، محمد. (۱۳۸۶ش). **تفصيل الشريعة**. قم: مركز فقهی ائمه اطهار علیهم السلام.
۳۷. فیاض، محمداسحاق. (۱۴۱۵ق). **رسالة توضیح المسائل**. قم: كنگره جهانی بزرگداشت شیخ اعظم انصاری.
۳۸. کلینی، محمد بن یعقوب. (۱۴۰۷ق). **الكافي**، تهران: دار الكتب الإسلامية.
۳۹. گلدوزیان، ایرج. (۱۳۹۳ش). **محشای قانون مجازات اسلامی**. تهران: مجد.
۴۰. لطیف زاده، مهدیه؛ افکار، حمید؛ خداپنشی شلمزاری، عبدالله. (۱۴۰۰ش). بررسی حقوق دارندگان سگ‌های تزئینی از نگاه فقه امامیه و حقوق ایران با تأکید بر رویه قضایی. **فقه و اصول**، ۵۳ (۳)، ۸۷-۱۰۵. <https://doi.org/10.22067/jfu.v53i3.84231>
۴۱. محقق اردبیلی، احمد بن محمد. (۱۴۰۳ق). **مجمع الفائدة و البرهان في شرح إرشاد الأذهان**. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۴۲. محقق کرکی، علی بن حسین. (۱۴۱۴ق). **جامع المقاصد في شرح القواعد**، قم: مؤسسة آل البيت علیهم السلام.
۴۳. مركز تحقیقات فقهی حقوقی قوه قضائیه. **گنجینه استفتائات قضایی**، (نرم افزار). قم: مركز تحقیقات فقهی حقوقی قوه قضائیه.
۴۴. مصطفوی، سید محمدکاظم. (۱۴۲۳ق). **فقه المعاملات**. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۴۵. معین، محمد. (۱۳۶۳ش). **فرهنگ فارسی**، تهران: امیرکبیر.
۴۶. مغربی، نعمان بن محمد. (۱۳۸۵ق). **دعائم الإسلام**. قم: مؤسسة آل البيت علیهم السلام.
۴۷. مفید، محمد بن نعمان. (۱۴۱۳ق). **المقنعة**. قم: كنگره جهانی هزاره شیخ مفید.

۴۸. مکارم شیرازی، ناصر. (۱۴۲۶ق). **أنوار الفقاهة**. (كتاب التجارة). قم: مدرسة امام علي بن ابي طالب عليه السلام.
۴۹. منتظری، حسینعلی. (۱۴۱۵ق). **دراسات في المكاسب المحرمة**. قم: تفکر.
۵۰. موسوی، سید علی. (۱۴۲۴ق). **ینایع الأحکام فی معرفة الحلال و الحرام**. قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۵۱. موسوی خمینی، سید روح‌الله. (۱۴۲۱ق). **كتاب البيع**. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی قدس سره.
۵۲. موسوی خمینی، سید روح‌الله. (۱۳۷۴ش). **تحریر الوسيلة**. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی قدس سره.
۵۳. موسوی خمینی، سید روح‌الله. (۱۴۱۵ق). **المکاسب المحرمة**. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی قدس سره.
۵۴. موسوی خویی، سید ابوالقاسم. (بی‌تا). **مصباح الفقاهة**. بی‌جا: بی‌نا.
۵۵. موسوی خویی، سید ابوالقاسم. (۱۴۲۲ق). **مبانی تکملة المنهاج**. قم: مؤسسه إحياء الآثار الإمام الخوئی.
۵۶. میرمحمدصادقی، حسین. (۱۳۸۷ش). **جرائم علیه اموال و مالکیت**. تهران: میزان.
۵۷. میرمحمدصادقی، حسین. (۱۴۰۳ش). **جرائم علیه اموال و مالکیت**. تهران: میزان.
۵۸. نائینی، محمد حسین. (۱۴۱۳ق). **المکاسب و البيع**. (تقرير محمدتقی آملی). قم: دفتر انتشارات اسلامی.
۵۹. نجفی، محمد حسن. (۱۳۶۷ق). **جواهر الکلام**. بیروت: دار إحياء التراث العربی.
۶۰. نراقی، احمد بن محمد مهدی. (۱۴۱۵ق). **مستند الشيعة فی أحكام الشريعة**. قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام.
۶۱. هاشمی شاهرودی، سید محمود و جمعی از پژوهشگران. (۱۴۲۶ق). **فرهنگ فقه مطابق با مذهب اهل البيت (ع)**. قم: مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت عليهم السلام.

Resources

1. Ibn Manzoor, Muhammad ibn Makram (1993), *Lisan al-Arab*, Beirut: Dar al-Fikr for Printing, Publishing and Distribution - Dar Sader. [in Arabic]
2. Isfahani, Muhammad Hussein (1998), *Hashiyet al-Makasib*, Bija: Bi Na. [in Arabic]
3. Afrasiabi, Mohammad Esmaeil; Mostafazadeh, Fahim (2014), "A Study of the Instrumental Approach to Iranian Criminal Law in the Light of the Constitution", *Quarterly Journal of Judicial Legal Perspectives*, No. 68, 1393, pp. 19-46. [in Persian]
4. Aghaeinia, Hossein; Rostami, Hadi (1404), *Crimes against Property and Ownership*, Tehran: Mizan Legal Foundation. [in Persian]
5. Ansari, Morteza (1994), *Kitab al-Makasib*, Qom: World Congress in Commemoration of Sheikh Ansari Majma' al-Fikr al-Islami. [in Arabic]
6. Irvani, Ali (1985), *Hashiyet al-Makasib*, Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance. [in Arabic]
7. Bojnourdi, Seyyed Hassan (1998), *Al-Qawwaad al-Fiqhiyyah*, Qom: Al-Hadi Publications. [in Arabic]
8. Bahrani, Al-Asfour (1984), Yusuf bin Ahmad bin Ibrahim, *Al-Hadaeq al-Nadhra fi Ahkam al-Atra al-Tahirah*, Qom: Islamic Publications Office affiliated with the Qom Seminary Teachers' Association. [in Arabic]
9. Bostani, Fouad Afram (1996), *Farhang al-Abjadi*, Qom: Islamic Publications. [in Persian]
10. Jabali-Sinki, Mohammad; Imam, Seyyed Mohammad Reza (2009). A Reflection on the Property of Clubs in Imami Jurisprudence. *Two Quarterly Journals of Jurisprudence and Fundamentals of Islamic Law*, 1, pp. 69-87. [in Persian]
11. Jafari Langroodi, Mohammad Jafar (1999), *Terminology of Law*, Tehran: Ganj Danesh Library. [in Persian]
12. Harameli, Abu Jafar. (1988). *Wasaal al-Shi'ah*, Qom: Al-Bayt Institute (AS). [in Arabic]
13. Halabi, Ibn Zuhra (1996), *Ghaniyyah al-Nuzoo*, Qom, Imam Sadiq (a.s.) Institute.
14. Hilli, Ibn Fahd (1986), *Al-Muhzab al-Bare fi Sharh al-Mukhtasar al-Nafi'*, Qom: Islamic Publications Office. [in Arabic]
15. Hayati, Ali Abbas (2010), *Civil Law (2) Property and Ownership*, Tehran: Mizan Publications. [in Persian]

15. Khodabakhshi, Abdullah (2013), *The Fundamental Distinction of Civil and Criminal Law*, Tehran: Shahr Danesh. [in Persian]
16. Khodabakhshi, Abdullah (2016), *Law of Claims*, Tehran: Joint Publications Company. [in Persian]
17. Rajai, Fatemeh and Mohaqeq Damad, Seyyed Mustafa (2016), "A Legal Jurisprudential Study of the Ownership of Human Body Parts", *Journal of Medical Fiqh*, No. 26 and 27, 1395, pp. 137-173. [in Persian]
18. Rouhani, Mohammad Sadiq (2008), Minhaj al-Faqah, Qom: Anwar Al-Hadi. [in Arabic]
19. Sabzevari, Mohammad Baqir (2002), *Kefayat al-Ahkam*, Qom: Islamic Publications Office. [in Arabic]
20. Shahid Thani, Zain al-Din bin Ali (1992), *Masalak al-Afham*, Qom: Al-Ma'arif al-Islamiyya Foundation. [in Arabic]
21. Shushtri, Mohammad Taqi (1985), *Al-Najaa fi Sharh al-Lamaa*, Tehran: Sadouq Bookstore. [in Arabic]
22. Sadouq Ibn Babouyeh, Muhammad Ibn Ali (1994). *Al-Muqnaq* Qom: Imam Al-Hadi Foundation, peace be upon him. [in Arabic]
23. Sadouq Ibn Babouyeh, Muhammad Ibn Ali (1970), *Man La Yahdara al-Faqih*, Tehran: Dar al-Kitab al-Islamiyeh. [in Arabic]
24. Safai, Seyyed Hossein (2017), *Persons and Property*, Tehran: Mizan. [in Persian]
25. Tabatabayi, Seyyed Taqi (1992), *Imaada al-Mutaleb fi al-Taleeq al-Makasab*, Qom: Mahalati bookstore. [in Arabic]
26. Tousi, Abu Ja'afar (1979), *The end of jurisprudence and al-fatawi*, Beirut: Dar al-Kitab al-Islamiya. [in Arabic]
27. Tousi, Abu Jaafar (1986), *Tahdeeb al-Ahkam*, Tehran: Dar al-Kitab al-Islamiyya. [in Arabic]
28. Tusi, Abu Jaafar (1967). *Al-Mabsut fi fiqh al-Amiyyah*. Tehran: Al-Mortazavi School [in Arabic]
29. Tusi, Abu Jaafar (1986), *Al-Khalaf*, Qom: Islamic Publishing House. [in Arabic]
30. Iraqi, Zia al-Din (2000), *Marjih al-Makasab*, translated by Abulfazl Najmabadi, Qom: Ghafoor. [in Persian]
31. Andalib, Hossein (2018), *Customary Concentrations in Jurisprudence and Law*, Qom: International Center for the Development of Science, Culture and Rationality. [in Persian]

32. Fazil Abhi, Hassan Ibn Abi Talib. (1987). *The discovery of symbols in Sharh al-Mukhtasar al-Nafi*. Qom: Islamic Publishing House. [in Arabic]
33. Fazel Lankarani, Mohammad (2007), *Shariah Explanation*, Qom: The Jurisprudential Center of the Pure Imams (AS). [in Persian]
34. Fayyaz, Mohammad Ishaq (1994), *Treatise on the Explanation of the Issues*, Qom: The World Congress in Commemoration of Sheikh Azam Ansari. [in Arabic]
35. Qummi, Abbas (2002), *The Ultimate End in the Translation of the Al-Urwah Al-Wathqi*, Qom: The Morning of Victory Publications. [in Arabic]
36. Kulayni, Mohammad Ibn Yaquub (1407), *Al-Kafi*, Tehran: Dar Al-Kutub Al-Islamiyya. [in Arabic]
37. Katouzian, Nasser (1999), *Introductory Course on Civil Law*, Property and Ownership, Tehran: Dadgostar Publication. [in Persian]
38. Golduzian, Iraj (2014), *The Understanding of the Islamic Penal Code*, Tehran: Majd Scientific and Cultural Forum. [in Persian]
39. Latifzadeh, Mahdieh; Afkar, Hamid; Khodabakhshi Shalmazari, Abdullah. (2021). A Study of the Rights of Owners of Ornamental Dogs from the Perspective of Imamiyyah Jurisprudence and Iranian Law with an Emphasis on Judicial Procedure. *Jurisprudence and Principles*, 53(3), 87-105. [in Persian]
40. Journal of Fiqh of the Ahl al-Bayt (AS) (2007), together with the Encyclopedia of Islamic Fiqh of Attala - Part One, *Journal of Fiqh of the Ahl al-Bayt (AS)*, Vol. 50, Summer 1386, pp. 192-223. [in Persian]
41. Mohaqiq Ardabili, Ahmad bin Muhammad (2024), *Majma' al-Fa'da wa al-Burhan fi Sharh Irshad al-Azhan*, Qom: Islamic Publications Office affiliated with the Qom Seminary Teachers' Association. [in Persian]
42. Mohaqiq al-Karaki, Ali bin Husayn (1993), *Jame' al-Maqassid fi Sharh al-Qawa'id*, Qom: Aal al-Bayt (AS). [in Arabic]
43. Mustafavi, Sayyid Muhammad Kazem (2002), *Fiqh al-Ma'alat*, Qom: Islamic Publications Office. [in Arabic]
44. Moin, Muhammad (1984), *Farhang al-Farhang*, Tehran: Amir Kabir Publications. [in Persian]
45. Maghribi, Abu Hanifa, Nu'man ibn Muhammad Tamimi (1965), *Da'am al-Islam*, Qom: Aal al-Bayt Foundation, peace be upon them. [in Arabic]

46. Mufid, Muhammad ibn Nu'man (1992), *Al-Muqana'a*, Qom: Sheikh Mufid's Millennium World Congress. [in Arabic]
47. Makarem Shirazi, Nasser (2005), *Anwar al-Fiqah* (Book of Commerce), Qom: Imam Ali ibn Abi Talib (AS) School. [in Persian]
48. Montazeri, Husayn Ali (1994), *Studies in the Forbidden Profits*, Qom: Thoughts. [in Persian]
49. Mousavi, Seyyed Ali (2003), *The Sources of the Laws in the Knowledge of Halal and Haram*, Qom: Islamic Publications Office. [in Persian]
50. Mousavi Khomeini, Seyyed Ruhollah (2001), *The Book of Sale*, Tehran: The Institute for the Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works, Quds and Surah. [in Persian]
51. Mousavi Khomeini, Seyyed Ruhollah (1954), *Tahrir al-Wasilah*, Tehran: The Institute for the Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works, Quds and Surah. [in Persian]
52. Mousavi Khomeini, Seyyed Ruhollah (1994), *The Profits of the Forbidden*, Tehran: The Institute for the Compilation and Publication of Imam Khomeini's Works, Quds and Surah. [in Persian]
53. Mousavi Khoei, Seyyed Abul Qasim (Betty), *The Lamp of Jurisprudence*, Benet, Beet. [in Persian]
54. Mousavi Khoei, Seyyed Abul-Qasim (2001), *Fundamentals of Completing the Curriculum*, Qom: Imam Khoei Reviving Monuments Foundation. [in Persian]
55. Mir Mohammad Sadeqhi, Hossein (2008), *Criminal Law Specific to Crimes Against Property and Ownership*, Tehran: Mizan. [in Persian]
56. Mir Mohammad Sadeqhi, Hossein (2024). *Crimes Against Property and Ownership*, Tehran: Mizan. [in Persian]
57. Na'ini, Mohammad Hussein (1992), *Al-Makasib and Al-Bay'*, edited by Mohammad Taqi Amoli, Qom: Islamic Publications Office. [in Arabic]
58. Najafi, Mohammad Hassan (1998), *Jawaher Al-Kalam*, Beirut: Dar Ihya Al-Turaht Al-Arabi. [in Persian]
59. Naraqi, Ahmad bin Muhammad Mahdi (1994), *The Document of the Shi'a in the Rules of the Sharia*, Qom: Aal Al-Bayt (AS). [in Arabic]
60. Hashemi Shahroudi, Seyyed Mahmoud and a Group of Researchers (2005), *The Dictionary of Jurisprudence According to the School of Ahlul Bayt (AS)*, Qom: The Encyclopedia of Islamic Jurisprudence on the School of Ahlul Bayt (AS). [in Arabic]

61. Hashemi, Seyed Ahmad and Ebrahim Taghizadeh (2016), *Property and Ownership Rights*, Tehran: Majd Scientific and Cultural Association. [in Persian]